

Norges ”stat i staten” i Sverige under ockupationen

Sverige och särskilt Stockholm blev under den nazi-tyska ockupationen 1940-1945 efterhand ett viktigt stödområde för Norge såväl civilt som militärt. *Legasjonen* - dåtidens ambassad – var mycket värdefull för *hjemmefrontens* samband med den lagliga exilregeringen i London. Personalen expanderade från ett fåtal diplomater vid krigsutbrottet till över 1 000 anställda då freden kom.

1

Norges närvaro i Sverige förändrades från diplomatisk representation till en mångsidig förvaltning, där flera kontor bedrev arbete mer eller mindre självständigt från *Legasjonen*. Exempelvis det mäktiga *Rettskontoret* fungerade som polis med övervakning av både fienden och flyktingar. Periodvis vistades omkring 60 000 norska medborgare i Sverige och Norge var det enda land som tilläts ta hand om sina egna flyktingar.

Flyktningskontoret organiserade mottagningscentraler, först i Öreryd i Småland och från sommaren 1942 vid Kjesäter utanför Vingåker i Sörmland. Där förhörde flyktingar om senaste nytt från hemlandet och fick hjälp, pass och uppehållstillstånd.

Den centrala administrationen i Stockholm var utspridd och trångbodd på ett 20-tal adresser. Runtom i Sverige fanns dessutom över 50-talet olika slags kontor, förläggningar och skolor – alltifrån särskilda förtroendemän i centrala städer till familjehem och studentinternat. De första krigsåren, då Tyskland tvingade svenska regeringen till stora eftergifter, var besvärliga år för norska agenter, kurirer, sabotörer etc.

Normännen var påhittiga i att dölja sin egentliga verksamhet och exempelvis kurirkontoret kallades en tid för *Idrettskontoret*. Utlänningar behövde särskilda tillstånd för att få vistas i Stockholm och norska motståndsmän blev då tillfälligt ”anställda” vid *Rettskontoret* eller hos *Militærattachen*. Personer från *hjemmefronten*, bland dem Gunnar Sønsteby, som vistades illegalt i den svenska huvudstaden bodde gärna på Jernbergs Pensionat på Sturegatan eftersom dess norgevänliga ägare inte följde påbudet att anmäla dem till polisen.

Svenska regeringens kursändring – sedan Hitlers arméer lidit nederlag vid Stalingrad - medförde efterhand ett betydande militärt samarbete. Över 20 000 flyktingar rekryterades till militär verksamhet av olika slag i Sverige och hos de allierade. 15 000 man rustades i hemlighet i *polititroppene*, som förutom en fältpoliskår på c:a 1 500 man bestod av reguljära infanteribataljoner. *Polititroppene* tränades vid ett 15-tal läger, men därtill etablerades mot slutet av kriget en lång rad commandobaser, depåer och radiospaningsstationer längs den långa gränsen till Norge.

På Östermalm i Stockholm samverkade de norska militära kontoren med svenska försvarsstaben. I upprustning och planering ingick en eventuell svensk inmarsch i Norge 1945 tillsammans med *polititroppene* – i ett katastrofläge om de tyska trupperna vägrade kapitulera. I *Militærattachens* kontor på Skeppargatan 32 fanns en särskild avdelning för hjälp till *Milorg*, *hjemmefrontens* militära organisation, och på Jungfrugatan 6 en avdelning för militär kurirtrafik och underrättelsetjänst. Båda dessa avdelningar höll samband med *Forsvarets overkommando* i London.

En viktig central var också *Pressekontoret* som bedrev ett mångskiftande arbete, inklusive utgivning av tidningen *Norges Nytt*, kulturverksamhet och politisk underrättelsetjänst med egen förhörspersonal vid Kjesäter. Denna mottagningscentral och många andra norska läger i Sverige användes efter krigsslutet, då norrmännen snabbt återvände hem, för att hysa flyktingar från en rad andra krigsdrabbade länder. Flertalet av dessa flyktingar hjälptes till Sverige av Bernadotte-expeditionens vita bussar, som dessförinnan undsatt norska och danska fångar i det sönderfallande Nazi-Tyskland.

/Anders Johansson

Källor:

Et flyktningsamfunn vokser fram (1969) av professor Ole Kristian Grimnes är det främsta verket om norsk civil verksamhet i Sverige under andra världskriget.

Den glömda armén (2005) och *Den glemte armé – I skyggen av hjemmefronten* (2007) av Anders Johansson handlar främst om rustningen av *polititroppene*.